

A „többtermelés” országosan elismert szakembere volt Lachmann József (1873–1938), a jászberényi M. Kir. Földműves Iskola igazgatója

A trianoni országcsönkítés után került Jászberénybe, egész pontosan a M. Kir. Földműves Iskola igazgatójának nevezték ki. Kevés olyan nem jász születésű tanárember volt Jászberényben, aki közel öt éves oktatói-igazgatói ténykedése után, amikor a felügyeleti hatóság bejelentette áthelyezését még a városi tanács ülésén is kiemelt napirendi pontként szerepelt, hogy hogyan marasztalják a nagyhírű földműves iskola élén. A város nagytekintélyű polgármestere, Friedvalszky Ferenc megpróbált mindent megmozgatni Budapesten, hogy Lachmann igazgató úr Jászberényben maradjon. Ki volt ez a nagytekintélyű mezőgazdasági szakember, aki viszonylag rövid idő alatt elnyerte a város vezetésének és a lakoságnak nagyfokú tiszteletét és bizalmát? Ebben a tanulmányban arra vállalkoztunk, hogy a rendelkezésre álló korabeli adatok alapján bemutassuk az embert, annak kiemelt szakmai tevékenységét és emberi kapcsolatait. Közben pedig megpróbáljuk bemutatni, hogy az első világháború után mit is jelentett a többtermelés, mint kormányzati vezérelv, hogy a megcsonkított ország visszanyerje gazdasági erejét.

FELMENŐI, CSALÁDJA, GYERMEKKORA ÉS TANULMÁNYAI

A Nyitra vármegyében lévő holicai járásban található Egbell nevű községből származik a Lachmann család. Felmenői ebben a községben voltak tanítók, akik közül az első ismert írásos emlék id. Lachmann Venczelről áll rendelkezésünkre, aki 1864-ig tanított, majd utána fia, ifj. Lachmann Venczel, aki először kántortanító, majd a falu rendes tanítója lett. Ifj. Lachmann Venczel 1835-ben született Egbellen, majd Nagyszombatban végezte el a tanítói iskolát 1865-ben.

Főhősünk édesapja, id. Lachmann József a fent említett Venczel testvére volt. Először ő is segédtanító volt Egbellen, majd Iglón kapott állást. Így Lachmann József 1873. február 16-án született Iglón. Két testvére volt, Júlia és Tivadar. Az iglói elemi iskolában

tanult, majd 1885-ben gimnáziumi tanulmányait szintén Iglón, az Evangélikus Főgimnáziumban végezte, és nyolc év után, 1893-ban érettségizett. Következő évben már a Budapesti Kir. Magyar Tudományegyetemen kezdte el tanulmányait a jogi szakon. Valószínű,

Lachmann József

hogy ezt nem folytatta, mert az egyetem következő évi almanachjában a hallgatók között a neve már nem szerepelt. Inkább a tanári pályát választotta. Lachmann József végül gazdasági szaktanári végzettséget szerzett 1898/99-es tanévben a híres Kassai M. Kir. Gazdasági Tanintézetben.

Lachmann Józsefet 1898-ban tartalékos hadapród tiszthelyettesé neveztek ki a kassai 9. honvéd gyalogezred állományában. Majd később hadnaggyá neveztek ki a 14. sz. tábortörzshadvezetéshez. 1908-ban saját kérelmére a katonai szolgálati, illetve védkötelezettség teljesítése után, tiszti rendfokozata megtartása nélkül szolgálaton kívüli hadnagyként breznóbányai tartózkodás mellett az 50. népfelkelők járási csoportjába sorolták.

1904-ben feleségül vette Bierszky Ilonát. A házasságukból két leánygyermek született Ilona és Jolán.

TANÁRI TEVÉKENYSÉGE

A *Néptanítók* 1900. novemberi 44. száma hozta le Lachmann József első részletes szakmai cikkét, amelynek címe *Gazdasági téli tanfolyam*. Későbbi tanári és igazgatói pályája során mindig is fontosnak tartotta, hogy a mezőgazdasággal foglalkozók a téli holt-szezonban hasznos munkával – ekkor van ideje a szakmai továbbképzésnek – töltsék a megnövekedett szabadidejüket.

1905-ben Lachmann József gazdasági gyakornok, megkapta első kinevezését, és a *Breznóbányai* (hegyvidéki) *M. kir. Földműves Iskola* segédtanítója lett. Az országos napilapban még egy jászberényi tanár előléptetése is szerepelt, mégpedig Csák Máté beosztott ösztöndíjas gyakornok, akit gazdasági gyakornokká nevezte ki szintén a jászberényi földműves iskolába.

1908-ban már kinevezett *vándorszaktanár* volt a legelőgazdálkodás témájában, mellette még négy ilyen típusú vándorszaktanár működött a tejgazdaság, komlótermelés, kender és lentermelés és végül a burgonya-termelésben. Még 1908-ban szaktanárrá nevezték ki, továbbra is breznóbányai tartózkodási hellyel.

Az állattenyésztés növekedésének egyik kulcseleme a legelőhiány megszüntetése volt, a meglévő legelők gazdasági rendezése, jobb, észszerűbb kihasználása, illetve a minőségük feljavítása volt az elsőrendű cél. Ezeket a gondolatokat *Darányi Ignác* földművelésügyi miniszter vetette fel az országgyűlésben az éves költségvetés tárgyalása kapcsán. A nagytekintélyű miniszter intézkedésére Miskolc székhellyel a legelőrendezési ügyekben kiemelt szaktanácsadónak nevezte ki Lachmann Józsefet, és egyúttal megbízta, hogy az egyes községi legelők följavítására, kihasználására terveket és útmutatásokat dolgozzon ki. Továbbá megbízták, hogy személyesen irányítsa ezeket a munkálatokat, és ingyenes szaktanácsadást adjon az erre rászoruló gazdák számára.

(folytatás a 6. oldalon)

(folytatás az 5. oldalról)

Egy külön jelentésben Lachmann József igazgatót a kormányzó a m. kir. földművelésügyi miniszter előterjesztésére a VII. fizetési osztályba sorolta.

Szakmai tudásának növelése érdekében 1910-ben tanulmányúton vesz részt a *grabnerhofi* havasi gazdasági iskolában, és az ott látott tapasztalatait leírta.

Az általa írt *A közlegelők ápolása* című füzeté olyan szakmai sikert ért el, hogy a mezőgazdasági oktatásban is felhasználták, és a községi hivatalokban, és gazdakörök között ingyen terjesztették, hogy előmozdítsák az abban leírtak mihamarabbi hasznosítását.

1916-ban a m. kir. földművelésügyi miniszter rendelete alapján Lachmann Józsefet a VIII. fizetési osztályba sorolták, és a Zsolnán működő, a felvidéki miniszteri kirendeltség hatáskörébe tartozó földművelési iskola igazgatójának nevezték ki. A cikkből az is kiderült, hogy a *Köztelek* című lap munkatársaként ma talán úgy mondanánk, hogy gazdasági szakújságíróként is tevékenykedett. Majd 1918-ban a Nagy Háború végén a kisszebeni M. kir. Földművelési Iskola igazgatója lett. Kisszeben - szlovákul Sabinov - a trianoni döntés után elcsatolták a királyi Magyarországtól, és ma Szlovákiában az Eperjesi kerületben, a Kisszebeni Járárszékhelye.

JÁSZBERÉNYI TANÁRI ÉVEK (1919-1925)

Lachmann József a trianoni országcsontkítás után kapta meg a jászberényi Földművelési Iskola igazgatói kinevezését. A jászberényi M. Kir. Földművelési iskolát 1896-ban alapították. 1921-ben ünnepelte az iskola megalakításának 25. éves jubileumát. Ebből az alkalomból egy igen részletes összefoglaló jelentés készült az 1896-1921 közötti negyedszázadnyi tan évekről. A részletes kiadvány tartalmazta az iskola keletkezésének történetét, az 1921-ben végzett hallgatók számát, az iskola igazgatóságának jelentését és végül az iskolába való felvételi *kellékekről* szóló anyagokat. A jászberényi Földművelési iskola 25. éves évfordulóját a korabeli sajtó számos cikkben méltatta.

Lachmann igazgató úr az 1922. év végén kitüntető megbízatást kapott, mert beválasztották az *Országos Többtermelési Bizottságba* az országos gyűlésen. Ebben a bizottságban az akkori idők legtekintélyesebb gazdasági szakértői

foglaltak helyet. Ez hatalmas megtiszteltetés volt személyesen neki és Jászberénynek is. Szakmai pályafutásában a jászberényi évek alatt ért fel a zenitre.

A TÖBBTERMELÉSI AKCIÓ EGYIK ORSZÁGOSAN ELISMERT SZAKEMBERE

Mi is volt ez a többtermelési akció? Még Wekerle Sándor miniszterelnöknek volt az egyik kedvenc gondolata, később fontos jelszavává, kormányzásának vezéreszméjévé vált a többtermelés. A kormányzatnak nem is lehetett más haszna és végcélja, akár háborúban, akár békében, mint a többtermelés. Ez a gondolat különösen aktuálissá vált a Nagy Háború után, a vesztésen kikerült és a trianoni döntés után területének nagy részét elvesztő Magyarország esetében. A félreértések elkerülése végett - ne tévesszük össze a későbbi korok hazug jelszavaival - szükséges pontosabban is megfogalmazni mit értettek akkor, és mi volt a fő célja a többtermelésnek. Szárnyaló infláció, elvesztett nyersanyagpiacok, gyenge mezőgazdasági terméseredmények mellett a megcsontított országban létfontosságú volt a mezőgazdaság hatékonyságának a növelése. Az eredeti gondolat a Jászságban is szinte csak a termelés egyetlen ágára a mezőgazdaságra korlátozódott:

„A növénytermelés és állattenyésztés problémája magában foglalja egy ilyen agrárországban csaknem egész közgazdasági problémáját, mely röviden a többtermelés és jobb értékesítésben jut kifejezésre. Többtermelés az is, ha kevesebbet jövedelmező növények termelését beszüntetem s helyette olyanok termelését vezetem be, amelyek többet jövedelmezőre hozhat, ha az állati és kézi erőt olcsóbb géperővel pótolni sikerül, hasonlóan az egyszerű takarékoság bevezetése is mindig jövedelemtöbbletet von maga után.”

Lachmann József részletesen leírta miként gazdálkodik egy alföldi tanyásgazda a Jászságban, *Egy alföldi tanyai gazdaság* című tanulmányában. A témában kiváló szakértő, aki a Felvidéken szerezte részletes tudását és tapasztalatait, és számos külföldi tanulmányúttal pallérozta kiemelkedő szakmai tudását. Lachmann semmilyen körülmények között sem akart kemény kritikát gyakorolni a jászsági gazdák fellett, inkább az volt az elsősorú célja, hogy a mezőgazdaságban dolgozó em-

berek tudásának növelésével akart segíteni. Így fejezte be tanulmányának zárogondolatát: *„... igyekeztem egy alföldi tanyai gazdálkodás képét bemutatni, tudom a kép nem teljes, azért kutatok újabb adatok után s ha azokat sikerül megszerezniem, az állattenyésztésre és a géphasználatra vonatkozó részeket is ismertetni fogom.”*

1923. júniusában a jászberényi földművelési iskola tanulója Lachmann igazgató vezetésével tanulmányi kirándulást szerveztek egy kiváló gazdálkodást végző tápiógyörgyei uradalomba. Ez az uradalom volt a híres Hatvani Növénytermelési Rt II. számú anyatelepe, ahol a növénytermelési, hűsítés-tenyésztési telepet néztek meg. *„Igen sok látni és tanulmányozni valót szolgáltatottak. További tanulságot szolgáltatott arra, hogy kellő szakértelemmel és céltudatos munkával milyen eredményesen lehet szolgálni a magyar többlettermelést”.*

Fő szorgalmazója volt a nemesített vetőmag használatának, amely igaz drágább volt az átlagos vetőmagnál, de hosszabb távon kifizetődött a többlettermélssel. Konkrét példát is adott, a *Hatvani Növénytermelési Rt.* által kínált nemesített búza vetőmag ára 40 %-kal volt drágább, de a tapasztalatok szerint holdanként 150-400 kg-al több termést adott. Ezzel bizonyítva, hogy nem egy üres jelszó a többtermelés, hanem a konkrétan ajánlott módszereket alkalmazva többlet gazdasági eredményeket is produkált.

Lachmann igazgató mély és magvas gondolatai termő talajra találtak. A városi újságban sorra jelentek meg a gazdákat többtermelésre sarkaló gondolatai. Vesszőparipája volt, hogy meg kell szüntetni azt az abszurd helyzetet, hogy a Földművelésügyi tárca sokkal alacsonyabb bért fizet a mezőgazdasági szakoktatók vezető tanárainak, mint a kultuszminisztérium. Nagyon fontos volt, hogy a városokban, falvakban rendszeres gazdasági előadásokat kell tartani a vármegyei gazdasági egyesületeknek, a gazdaszövetségnek, a faluszövetségnek és a többtermelési ligának. Lachmann József jászberényi igazgatósága alatt a Jász Hírlapban rendszeresen publikált olyan módszerekről, eszközökről, amelyekkel lehetett növelni az éves termésátlagot. Egyik fő javaslata volt *„a vetésforgó alkalmazása, vagy ha haszthatatlan, akkor tavaszi után őszi vetés legyen. Rossz gabonatermés oka lehet a kései aratás is. Műtrágyázott gabona 8-10 nappal korábban érkezik, ezért*

is ajánlatos volt a szuperfoszfát használatát.” Ismert és sokat hangoztatott javaslata volt, hogy a **téli házimunka** bővítésével tovább lehet javítani a Jászág foglalkoztatottságát és növelni a mezőgazdasággal foglalkozók jövedelmentermelő képességét.

1922-ig folyt, majd ekkor felemelték a képzési időt három esztendőre, és az iskolát internátussal is kitöltötték. Ekkor vette fel az iskola a *Magyar Királyi Gazdasági Felső Leánynevelő Intézet* nevet.

Az első világháború és a trianoni következmények nem voltak pozitív

a tandíj nem is volt csekély. 1929. novemberében ünnepelte 30 éves szolgálati jubileumát és negyedszázados házassági évfordulóját Lachmann József igazgató. Ez alkalomból a városi képviselők és helybeli előkelőségek mellett számos fővárosi és vidéki jóbarát kereste fel a jubilánst jókívánságaival.

Nagy megtiszteltetés érte Lachmann Józsefet 1930-ban, amikor a földművelésügyi miniszter előterjesztése alapján az alsófokú gazdasági szakoktatás terén kifejtett több évtizedes eredményes munkájáért Horthy Miklós kormányzó elismeréssel jutalmazta.

EGY ÉRDEKES TÖRTÉNET.

1927 és 1930 között az iskola növendéke volt Gobbi Hilda

A forrásanyagok gyűjtése során, felvettem a kapcsolatot a putnoki *Gömöri Múzeummal*, és az iskola egy régi tanára, *Andók Gyuri* bácsi megajándékozott egy kedves történettel.

1927 és 1930 között az iskola növendéke volt Gobbi Hilda, a későbbi színművész, aki Putnokon kedvelte meg a színpadot és a virágokat.

A tandíjat nem mindig tudta időben fizetni, néha pedig apja léha (sic!) életmódja miatt nem is fizette. Így adósa maradt Lachmann igazgató úrnak, aki sokszor helyette fizette ki a tandíjat. Később mikor Gobbi Hilda kezdő színésznő volt, Lachmann igazgató a színházban felkereste, és behajtotta az elmaradt tandíjat. Aki további részletekre kíváncsi, annak érdemes elolvasni *Gobbi Hilda: Közben* c. életrajzi regényét, ebben Putnokról hosszasan megemlékezik, leírja Lachmann igazgatóval való aférját is.

Lachmann József a putnoki iskolából vonult 1935-ben nyugdíjba. (*Gajary László lett az intézmény új igazgatója.*) Ez a nagyszerű tanárember, nem sokáig tudta élvezni a jól megérdemelt nyugdíját, mert 1938. augusztus 10-én, életének 66. évében hosszas szenvedés után elhunyt.

Források:

Mezőgazdasági ismeretek terjesztése

Köztelek, 1909. 11. 24 / 92. sz.

Közlegelőkről Köztelek,

1909. 11. 24 / 92. sz.

Gyomirtás a legelőn Köztelek,

1910. 01. 05 / 2. szám

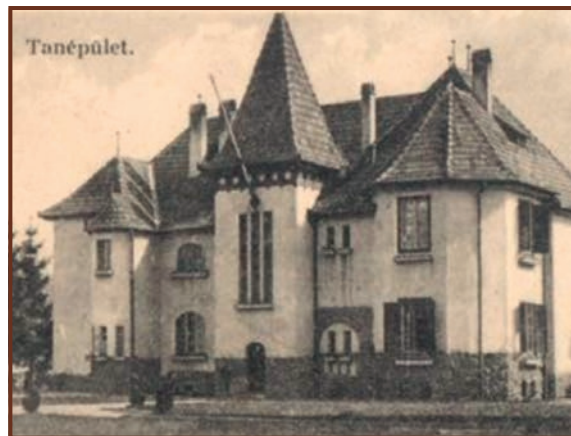
(folytatás a 8. oldalon)

A putnoki M. K. Állami Felső Leánynevelő Intézet madártávlati képe

1925 májusában bombaként robbant a hír, hogy a központi mezőgazdasági kormányzat döntése alapján Lachmann Józsefet áthelyezték Putnokra. Távozása fájdalommal töltötte el a város lakosságának nagy részét. Mindenki által elismert, szaktudásával és bámulatosan kitartó munkaszeretetével, állandó oktatója, tanítója és buzdítója volt a Jászág és Jászberény gazdatársadalmának. A városi közgyűlésen Koncsek István volt polgármester méltatta érdemeit. Vissza akarták vonatni az áthelyezési indítványt, Friedvalszky polgármester utána is járt a dolognak, de kiderült, hogy fontos állami érdek kívánja Lachmann áthelyezését. Utódja *Csabay Kálmán* gazdasági tanár lett, akit a Székesfehérvárról helyeztek át Jászberénybe.

hatással az intézményre. 1924-ben az intézmény felvette az alapítója, gróf Serényi Béla (1866-1919) nevét. Az akkori földművelésügyi miniszter közvetlen irányítási körébe tartozó is-

Putnoki Gazdasági Felső Leánynevelő Intézet

kolában további fejlesztéseket akartak megvalósítani. A minisztérium a biztos siker reményében az ország egyik legjobb szakemberét bízta meg az intézet vezetésével, amitől szép felvirágoztatást vártak. Ezért kapott megbízást Lachmann József, és Jászberény nagy szomorúságára *elcsábították* a kiváló gazdasági szakembert. A bentlakásos iskola a *leányok paradicsoma* volt Putnokon, ahogy abban a korban nevezték az intézményt. Az internátus és beiskolázási tájékoztató meghozta az eredményt, az ország minden részéből sokan jelentkeznek az iskolába, pedig

TÁVOZÁSÁNAK HÁTTERE ÉS A PUTNOKI ÉVEK

Miért távozott Putnokra Lachmann József igazgató? Milyen erők csábították el a nagytekintélyű gazdasági szaktanárt és iskolaigazgatót? Miért épp Putnokra ment?

Ehhez egy kicsit meg kell ismerkednünk a putnoki helyzettel. Gróf Serényi Béla helyi földbirtokos, aki korábban földművelésügyi miniszter is volt, saját birtokain egyéves időtartamú háztartási iskolai képzést vezetett be. A képzés a hat elemi végzett leányok iskolai továbbképzésére épült. Az egyéves képzés

A putnoki gazdasági iskola baromfiudvara

A putnoki gazdasági iskolában kötözik a szőlőt

Gobbi Hilda első fellépéseinek egyike

A felvidéki legelőjavítások terén szerzett tapasztalatok I-II. Köztelek, 1915. 27-51. sz.

1915. 12. 11. / 50. sz.

Rét művelés és szénakészítés. 1916. 171. <https://nemzetiszinhas.hu/hirek/2013/05/gobbi-100--gobbi-hilda-ezer-arca>

Andók György János: A mezőgazdasági képzés története Putnokon.

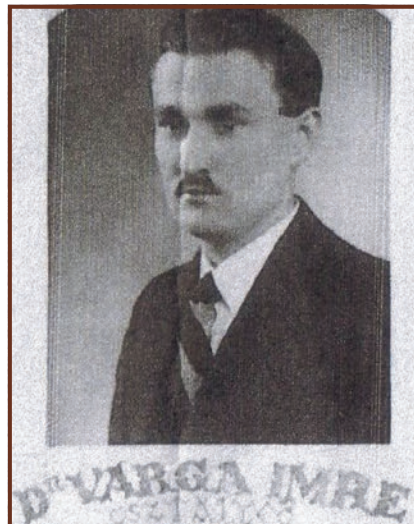
Putnok, 2010

Metykó Béla helytörténeti kutató

Emlékezés régi jászberényi tanárookra XIX.

Kezdő leheles tanár koromban **dr. Varga Imre** emberi, tanári nagyságáról sokat hallottam az idősebb kollégáimtól. Sokat meséltek róla, s több cikk, írás is megjelent már életéről, munkásságáról. Az 1944/45-ös tanévben érettségizettek Benke László tanár, festőművész készítette tablója, és a régi gimnáziumi tanárokról szóló írásaim azonban arra ösztökéltek, hogy ebben a sorozatban is írjak dr. Varga Imre osztályfőnökükről. A munkához segítséget kaptam a családtól és a volt tanítványoktól, melyért itt mondok köszönetet.

Dr. Varga Imre (1912–2007) 1912. október 31-én született Jánoshidán. Édesapja, Varga István földműves volt, édesanyja Szuhár Anna. Hat gyermekük született, akik közül egy fiú korán

1930-40-es tablókép

meghalt. A felnőtt kort 3 fiú (Mátyás, Pál, Imre) és két leány (Mária, Erzsébet) érte meg, Imre volt a legfiatalabb.

Az édesapjuk 1913 novemberében elhunyt, s ezután az 5 gyereket az édesanya egyedül nevelte. A gyerekek közül 3 felsőfokú tanulmányokat végzett. Mátyás jogi- és államtudományi, Mária tanítónői, Imre magyar-francia szakos tanári és irodalomtudományi diplomát szerzett. A Pál nevű fiú gazdálkodó volt. *Dr. Mosonyi Sándor* azt írta, hogy alattányi lévén ismerte a családot. A Varga család – szülők, testvérek – Alattány és Jánoshida között elterülő tótkéri tanyavilágban laktak, később Alattányba költöztek, mivel a tanyájuk ide sokkal közelebb volt. Kimondottan okos, értelmes, szorgalmas család volt.

Nagyon tisztelték őket. A bátyja, Pali bácsi 60 évesen érettségizett. Ő azért is kedvelte tanár urat, mert 1953-ban Simon tanár úrral együtt segített, hogy Mezőtúrról – ahol kezdte a gimnáziumot – a berényi gimnáziumba kerüljön.

A tanulmányai

Varga Imre a jánoshidai elemi iskola után, 1923-tól a jászberényi József nádor főgimnáziumban folytatta tanulmányait. A nyolc év alatt mindvégig jeles tanuló volt. És az akkori diákelet két nagy közössége – az önképzőkör és az aerokör – munkájában is eredményesen vett részt.

Az aerokörben már az 1928/29-es tanévben, VI. osztályos korában előadást tartott a víz ellenállásának hasznosítható hatásairól, az evezős csónak, a kerekcsónak, a propelleres hajó példájával. A következő tanévben, a VII. osztályban a kör jegyzőjévé választották. Az aerokörben 1930. június 10-én *A szárnyas rovarvilág és a repülés kapcsolatáról* szóló előadássorozatra került sor, utolsóként Varga Imre *„Általánoságban foglalkozott a rovar repülésének mechanikai és biológiai vonatkozásaival”*. Összehasonlította a madár, a sárkány és a rovar repülését.

Az 1930/31-es tanévben a Széchenyi István Gróf Önképzőkör elnöke Varga Imre lett. A kör ez évi szavalóversenyén a kitűzött költemény Sajó Sándor *Magyarnak lenni* című verse volt. E vers elszavalásának győztese Varga Imre VIII. osztályos tanuló lett, aki szabadon választott költeményként Tóth Árpád *Jó éjszakát* című versét szavalta, s II. helyezést ért el. További szép eredményei is születtek.

Az önképzőköri pályamunkája: *Alphonse Daudet: „Le petit chose”* című regényének tartalma és méltatása francia nyelven, 10 pengő jutalomban részesült. Dicséretet nyert *Szent Imre a magyar ifjúság eszményképe* című plakátja. Ugyan ebben a tanévben az aerokör titkára lett. 1931. március 19-én a térkép készítése volt az előadások témája. Varga Imre előadása a csillagászati helymeghatározásokról szól.

Természetesen tanulmányi munkáját sem hanyagolta el. 1931-ben jeles eredménnyel érettségizett. Tanulmányait Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-francia